

Obraz ojca w pojęciu mężczyzn ubiegających się o stwierdzenie nieważności sakramentu małżeństwa

1. Uwagi wstępne

Celem niniejszych badań jest przedstawienie obrazu ojca u osób, które ubiegają się o unieważnienie sakramentu małżeństwa w Sądzie Biskupim. Oddziaływania wychowawcze rodziców bezpośrednio wpływają na rozwój emocjonalności dziecka, mechanizmów obronnych, ale także na różne inne funkcje jak: myślenie, spostrzeganie i stosunek do otaczającej rzeczywistości. Im dziecko jest młodsze, tym większą rolę odgrywa oddziaływanie na dziecko ze strony rodziców¹.

Wczesnodziecięce relacje pomiędzy rodzicami a dzieckiem bezsprzecznie wpływają na kształtowanie się jego osobowości, stosunku do norm moralnych oraz innych osób i otaczającego świata. Zdaniem Stangera, niedojrzałość emocjonalna sprzyja utrwalaniu się u dziecka reakcji unikających, nieśmiałości, małej odporności na trudne sytuacje życiowe, itd.². Zachowania dominujące i autokratyczne wobec dzieci mogą prowadzić do rozwoju postaw dominujących. Negatywne wzorce małżeńskie lub rodzinne będące skutkiem procesu uczenia się zwanym identyfikacją, nie tylko prowadzą do upośledzenia procesów przystosowania, ale negatywnie oddziałują na kształtowanie się stosunku młodych do instytucji małżeńskiej lub rodzinnej³.

Cechy są wytworem uczenia się, chociaż mają także podłoże dziedziczne. Na ich kształtowanie duży wpływ wywiera wychowanie dziecka w domu i szkole oraz nade wszystko naśladowanie osób, z którymi dziecko się utożsamia. Jeżeli identyfikuje się z matką lub ojcem, to naśladuje ich charakterystyczne sposoby reagowania wobec ludzi i specyficznych sytuacji⁴.

Nie bez znaczenia są więc relacje dziecka z rodzicami, podkreślane w teorii relacji z obiektem ilustrującej przejawy zaburzonego zachowania, poprzez uzewnętrznienie przez dziecko tzw. złego obiektu, do którego dochodzi kiedy

¹ S. Siek, *Formowanie osobowości*, Warszawa 1986, s. 56 – 57.

² R. Stanger, *Psychology of Personality*, New York 1958, s. 349.

³ S. Siek, dz. cyt., s. 58.

⁴ E. Hurlock, *Rozwój dziecka*, Warszawa 1985, s. 444.

doświadcza zbyt wielu przykrych przeżyć w relacjach z rodzicem. Narzucający się „karzący obiekt” blokuje podstawowe potrzeby jednostki oraz zaburza jej związki ze światem⁵.

2. Problem badawczy

Podstawowymi celami niniejszych badań jest określenie zakresu różnic między realnym a idealnym obrazem ojca u mężczyzn, ubiegających się o stwierdzenie nieważności Sakramentu Małżeństwa w Sądzie Biskupim. Powyższe badania miały przynieść odpowiedź na następujące pytania:

- Jaka jest struktura realnego i idealnego obrazu ojca u mężczyzn, których związki małżeńskie uległy rozpadowi ?

- Czy obraz ojca u mężczyzn rozwiedzionych, różni się od obrazu ojca u mężczyzn funkcjonujących w bezkonfliktowych związkach małżeńskich ?

3. Metoda, grupa badana i przebieg badań

Podczas badań posłużono się Testem Przymiotników – ACL, H.G. Gougha i A.B. Heilbruna. Jest to metoda do badania obrazu samego siebie oraz z powodzeniem jest stosowana w badaniu obrazu innych osób. Szczegółowy opis tego testu można znaleźć w podręczniku S. Sieka, pt. Wybrane metody badania osobowości⁶.

Anonimowymi badaniami objęto grupę mężczyzn w wieku 35 – 50 lat. Ze względu na postawione hipotezy badawcze zaszła konieczność stworzenia dwóch grup badawczych, spośród których wyodrębniono grupę eksperymentalną oraz grupę kontrolną. Grupę eksperymentalną stanowiło 40 rozwiedzionych mężczyzn, ubiegających się o unieważnienie małżeństwa w Sądzie Biskupim. Grupę kontrolną wyodrębniono z 40 mężczyzn, bezproblemowo funkcjonujących w swoich związkach małżeńskich. Włączenie do badań grupy kontrolnej miało na celu sprawdzenie, czy obraz ojca u mężczyzn rozwiedzionych posiada cechy wspólne z obrazem ojca u mężczyzn z grupy kontrolnej.

⁵ S. Johnson, *Osobowość symbiotyczna i jej leczenie*, Warszawa 1993, s. 27.

⁶ S. Siek, *Wybrane metody badania osobowości*, Warszawa 1993, s. 292 – 358.

Tabela 1. Charakterystyka osób badanych

	Grupa eksperymentalna (N=40)	Grupa kontrolna (N=40)
WIEK		
najmłodszy	37 lat	35 lat
najstarszy	50 lat	47 lat
średnia wieku	42,8	40,2
WYKSZTAŁCENIE		
podstawowe	6 (15 %)	2 (5 %)
zawodowe	19 (47,5 %)	22 (55 %)
średnie	13 (32,5 %)	11 (27,5 %)
wyższe	2 (5 %)	5 (12,5 %)

Badanie składało się z dwóch części: pierwsza dotyczyła obrazu realnego ojca, druga obrazu idealnego. Instrukcja do pierwszej części brzmiała następująco: „Proszę wybrać z powyższej listy tylko te przymiotniki, które w pańskiej opinii najlepiej określają Pana ojca. Swojego wyboru proszę dokonywać poprzez zakreślenie właściwych przymiotników”. Instrukcja do drugiej części była nieznacznie zmieniona: „Proszę wybrać z powyższej listy tylko te przymiotniki, które w pańskiej opinii najlepiej określają idealnego ojca. Swojego wyboru proszę dokonywać poprzez zakreślenie właściwych przymiotników”. Badania w grupie eksperymentalnej wykonano w latach 1999 – 2003 w Sądzie Metropolitalnym w Przemyślu. Natomiast badani z grupy kontrolnej, zostali przebadani w miesiącach maju i czerwcu 2003 r. w Ośrodku Kształcenia Kierowców w Przemyślu.

4. Wyniki badań

Podczas analizy statystycznej uzyskanych wyników istotność różnic określono na podstawie korelacji r - Pearsona. Porównując uzyskane obrazy ojca posłużono się następującymi technikami statystycznymi: średnią arytmetyczną, odchyleniem standardowym oraz poziomem istotności różnic.

Rozbieżności między obrazami realnym i idealnym w grupach badawczych

Podjęto także analizę rozbieżności obrazu ojca w obrębie każdej z grup. Dla badanych z grupy eksperymentalnej, obrazy ojca realnego i idealnego różniły się statystycznie na poziomie 0,05 tylko w trzech skalach, tzn. negatywizmie, zaufaniu do siebie i intracepcji (dane liczbowe w tabeli 2). W grupie badanych z grupy kontrolnej, powyższe rozbieżności również stwierdzono na poziomie 0,05 i wystąpiły w ośmiu skalach: ilości wybranych przymiotników, samokontroli, potrzebie wyczynu, stowarzyszenia, seksualnej, ekshibicjonizmu, zmienności reagowania i potrzebie degradacji. (dane liczbowe w tabeli 3)

Tabela 2

SKALA ACL	GRUPA EKSPERYMENTALNA		
	obraz realny ojca średnia (OS)	obraz idealny ojca średnia (OS)	R vs I (poziom istotności)
4 – Uf negatywizm	51,91 (7,63)	47,49 (7,33)	2,48 p < 0,05
5 – Cf zaufanie do siebie	53,86 (5,11)	50,86 (6,47)	2,15 p < 0,05
13 – In intracepcja	49,53 (6,98)	52,37 (6,59)	2,06 p < 0,05

Tabela 3

SKALA ACL	GRUPA KONTROLNA		
	Obraz realny ojca średnia (OS)	Obraz idealny ojca średnia (OS)	R vs I (poziom istotności)
1 - No ilość wybranych przymiot.	45,94 (7,54)	41,46 (7,59)	2,48 p < 0,05
6 – Cn samokontrola	50,09 (7,56)	53,69 (5,35)	2,30 p < 0,05
9 - Ac potrzeba wyczynu	53,11 (8,83)	48,23 (10,88)	2,06 p < 0,05
15 - Af potrzeba stowarzyszenia	43,69 (6,10)	39,71 (6,58)	2,62 p < 0,05
16 - He potrzeba seksualna	48,91 (7,64)	53,63 (8,84)	2,39 p < 0,05
17 - Ex potrzeba ekshibicjonizmu	59,74 (8,93)	64,66 (10,41)	2,12 p < 0,05
20 - Ch zmienność reagowania	48,20 (9,27)	52,51 (8,48)	2,03 p < 0,05
22 – Ab potrzeba degradacji	47,23 (9,64)	42,11 (8,51)	2,35 p < 0,05

Porównanie obrazu realnego ojca w badanych grupach

Między realnym obrazem ojca w grupie mężczyzn ubiegających się o unieważnienie małżeństwa, a obrazem ojca w grupie mężczyzn z grupy kontrolnej odnotowano różnicę statystycznie istotną na poziomie 0,01 tylko w skali dobrego przystosowania. W pozostałych skalach nie stwierdzono różnic statystycznie istotnych (dane liczbowe w tabeli 2).

Porównanie obrazu idealnego ojca w badanych grupach

Analiza idealnego obrazu ojca pomiędzy badanymi grupami wskazuje na różnice statystycznie istotne na poziomie 0,01 w następujących skalach: dobre przystosowanie, potrzeba dominowania, wytrwałość, potrzeba porządku oraz potrzeba żywienia i opiekowania się. W pozostałych skalach nie stwierdzono różnic statystycznie istotnych (dane liczbowe w tabeli 4).

Tabela 4

SKALA ACL	OBRAZ REALNY OJCA			OBRAZ IDEALNY OJCA		
	Grupa eksperym. średnia (OS)	Grupa kontrolna średnia (OS)	E vs K (poziom istotności)	Grupa eksperym. średnia (OS)	grupa kontrolna średnia (OS)	E vs K (poziom istotności)
8. Pa dobre przystosowanie	53,95 (8,03)	64,85 (11,49)	4,92 p < 0,01	50,20 (5,48)	67,17 (9,64)	9,68 p < 0,01
10. Do potrzeba dominowania				45,50 (12,32)	61,88 (6,00)	7,56 p < 0,01
11. En wytrwałość				45,15 (10,32)	61,17 (6,86)	8,18 p < 0,01
12. Or potrzeba porządku				47,07 (6,54)	62,17 (9,15)	8,49 p < 0,01
14. Nu potrzeba żywienia i opiek.				27,75 (13,19)	56,42 (9,10)	11,31 p < 0,01

5. Dyskusja i zakończenie

Z przeprowadzonych badań wynika, że mężczyźni ubiegający się o stwierdzenie nieważności małżeństwa w Sądzie Biskupim w porównaniu do mężczyzn z grupy kontrolnej, dostrzegali u swoich realnych ojców niższy poziom dobrego przystosowania. Opis obrazu idealnego ojca dotyczy nie tylko

pozytywnego wzorca, ale jest wyrazem licznych potrzeb które podczas kształtowania się relacji między synem i ojcem mają znaczenie szczególne. Najwyraźniej w grupie eksperymentalnej badani chcieliby widzieć w obrazie ojca idealnego niższy poziom dobrego przystosowania, potrzeby dominowania, wytrwałości, potrzeby porządku oraz potrzeby żywienia i opiekowania się. Levant i Bass udowodnili na zróżnicowanych populacjach mniejszą lub większą identyfikację ze swoimi matkami⁷.

Nie sposób też bagatelizować roli ojca, szczególnie w okresie adolescencji u osób płci męskiej. Bez wątpienia poszukiwanie przez młodzież wzorców małżeńskich, rodzinnych lub społecznych może się komplikować, jeżeli postawę ojca wobec rodziny, żony i dzieci charakteryzował brak odpowiedzialności i akceptacji, pasywność wobec potrzeb członków rodziny, chłód oraz dystans. Powyższa sytuacja bezsprzecznie mogła prowadzić do społecznej i emocjonalnej izolacji badanego, mogła też powodować deficyt w zakresie rozwoju empatii, altruizmu i pozytywnych więzi emocjonalnych. Brak pozytywnych wzorców rodzinnych oraz osobowościowych ze strony ojca, mógł prowadzić do deficytów w rozwoju psychicznym chłopca, braku internalizacji przez niego norm i standardów społecznych, co w konsekwencji mogło przyczynić się do nie wykształcenia umiejętności pozytywnego funkcjonowania w relacjach małżeńskich lub rodzinnych.

Wyniki badań najwyraźniej wskazują, że mężczyźni zabiegający o stwierdzenie nieważności swojego związku małżeńskiego, nie potrafią dostrzeżać większej różnicy pomiędzy realnym a idealnym obrazem ojca, w przeciwieństwie do mężczyzn bezproblemowo funkcjonujących w swoich małżeństwach. Powyższy fakt należy tłumaczyć zniekształceniem obrazu ojca realnego oraz brakiem rozwiniętego wzorca ojca idealnego.

Analiza uzyskanych wyników pomiędzy badanymi grupami w obrazie realnym ojca, wskazuje na istnienie różnicy statystycznie istotnej tylko w skali dobrego przystosowania. Uzyskany wynik został wprawdzie zlokalizowany w przedziale przeciętnym, jednak badani ubiegający się o stwierdzenie nieważności małżeństwa niżej ocenili w tej skali swoich ojców, od badanych wchodzących do grupy kontrolnej. Mężczyźni z pozytywnych związków określali swoich ojców jako ufnych i przyjaznych, liczących się z wymaganiami innych, łatwo adoptujących się do stawianych im wymagań, ujawniających uczucia sympatii i miłości, itd.

W przypadku obrazu idealnego ojca, różnice istotne stwierdzono w następujących skalach: dobrego przystosowania, potrzeby dominowania, wytrwałości, potrzeby porządku oraz potrzeby żywienia i opieki. Zaistniała istotność różnic powodowana jest wysokimi wynikami uzyskanymi przez grupę kontrol-

⁷ M. Levant, B. Bass, *Parental identification of rapists and phedophiles*, "The Psychological Journal", 69 (1991) nr 4, s. 463-466.

ną. Według badanych z grupy eksperymentalnej, ideał ojca powinien się charakteryzować między innymi bystrością i zręcznością w stosunkach z ludźmi, sceptycznym nastawieniem do innych, skoncentrowaniem na sobie, małą wrażliwością na uczucia i życzenia innych ludzi. Badania wykazały także, iż w grupie eksperymentalnej rozbieżności między obrazem ojca realnego a idealnego stwierdzono tylko w trzech skalach. W grupie kontrolnej u większości badanych stwierdzono istotność różnic w następujących skalach: ilości wybranych przedmiotników, samokontroli, potrzebie wyczynu, stowarzyszania, seksualnej, ekshibicjonizmu, zmienności reagowania i potrzebie degradacji.

Obraz ojca u mężczyzn ubiegających się o stwierdzenie nieważności związku małżeńskiego nie do końca posiada cechy wspólne z obrazem ojca u mężczyzn, którzy bezproblemowo funkcjonują w realiach małżeńskich i rodzinnych. Należy przyznać, że hipotezy badawcze postawione na początku badań zostały potwierdzone. Powyższe badania testowe należałoby powtórzyć po upływie określonego czasu na tej samej populacji, uzyskując w ten sposób dynamikę zmian w postrzeganiu realnego i idealnego obrazu ojca. Brak większej ilości istotnych różnic pomiędzy obrazem realnym a idealnym w grupie eksperymentalnej, daje podstawę do prowadzenia planowej pracy psychokorekcyjnej. Podstawowym jej celem powinna być zmiana oceny i postawy badanych wobec przeszłości i teraźniejszości, co może przyczynić się do poprawy ich funkcjonowania w warunkach interakcji małżeńskiej i rodzinnej.

SUMMARY

Negative marriage or family patterns, resulting from the learning process, lead not only to degeneration of adjustment processes but also they adversely affect the attitude of a young man towards family and marriage institutions. If an individual identifies himself with one of his parents then he follows his/her characteristic ways of reacting towards other people or specific situations. The objective of the above-mentioned research is to present the picture of father with men who applied to the Bishop Court in Przemyśl for statement of invalidity of the sacrament of marriage. The obtained results show that the men covered by the research are not able to see a greater difference between the real and ideal picture of father, as opposed to men who remain in their marriages without any problems. The results provide a basis to conduct a planned therapeutic work with men under examination aimed to change their assessment and attitude to the past and present, which may contribute to improvement of their life in marriage and family